

Documentele reflectă, direct sau indirect, modul în care marile evenimente istorice ce marchează a doua jumătate a secolului al XIX-lea produc efecte asupra lumii satului; este vorba despre desființarea iobăgiei, măsură ce determină o profundă transformare a comunităților rurale. Un alt moment de răspântie îl constituie semnarea Pactului Dualist (1867), cu toate consecințele politice și sociale pe care le implică.

Volumul de față oferă, așadar, cititorului posibilitatea de a urmări derularea unor procese istorice de anvergură prin prisma efectelor pe care le produc, în timp, asupra locuitorilor satelor românești transilvănene, determinând transformări profunde asupra mentalului colectiv rural. Pe de altă parte, documentele reflectă felul în care evoluează Biserica Greco-Catolică din punct de vedere instituțional, raporturile ierarhice existente în cadrul acestei instituții, locul pe care parohia îl ocupă în sistem, modul de organizare a acestei unități ecleziastice-nucleu și felul în care “mica biserică” influențează “marea Biserică”. Un alt aspect demn de analizat pe marginea documentelor este felul în care se modifică statutul preotului-paroh într-o perioadă caracterizată prin imixtiunea tot mai puternică a Statului în chestiuni de ordin bisericesc.

Lucrarea este riguros elaborată, respectând metodologia științifică de redactare a unei ediții de documente. Volumul cuprinde o amplă introducere ce prezintă în mod argumentat scopul lucrării, urmând rezumatele documentelor, lista abrevierilor care apar în documente și lista abrevierilor care apar în note, documentele în sine, o anexă și indicii de loc. Este de remarcat faptul că autorul redă în mod fidel textul documentelor prezentate, fără trunchieri sau adăugiri, iar notele explicative ce le însoțesc completează în mod fericit conținutul acestora, clarificând anumite aspecte, cum ar fi localizarea așezărilor rurale, prezentarea unor informații complementare celor din text etc.

Inițiativa autorului de a pune în circuitul științific un valoros volum informațional este meritorie. Totodată, în întocmirea ediției de documente prezentate, autorul dă dovadă de profesionalism, vaste cunoștințe de ordin istoric-social și multă dăruire.

Elena Mușat

Mirela Andrei-Popa, Aurelia Mariana Dan, Școală și Biserică. Circularele școlare din vicariatul Rodnei (1850-1918), vol. I, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2008, 282 p.

Lucrarea, datorată cercetătoarelor Mirela Andrei-Popa (cercetător doctor la Institutul de Istorie “George Barițiu” din Cluj-Napoca) și Aurelia Mariana Dan (doctorand la Universitatea “Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Facultatea de Istorie), se înscrie pe linia deschisă după 1989, aceea de a se edita corpusuri de documente despre trecutul graniței nășăudene.

Este cu atât mai meritoriu acest fapt cu cât abordarea fenomenelor din trecut a fost și încă mai este tributară în zonă și în preocupările celor care se apleacă spre studierea trecutului ei, tradiției deschise și impuse, cu o remarcabilă putere de influență până în zilele noastre, de realizatorii publicației interbelice “Arhiva Someșană”. Despre caracterul științific al acestei publicații nu trebuie să mai amintim, definindu-se prin cuvintele unuia dintre colaboratori, Anton Coșbuc, care arăta în 1953 că “sunt atâtea goluri de umplut, lipsuri de înlăturat, încât te cuprinde disperarea. Modul neștiințific de a trata problemele îl

vădește în Arhiva Someșană lipsa aproape totală a subsolului – bibliografia și notele explicative.”

În direcția umplerii acestui gol, trebuie înțeles și analizat efortul celor două autoare. Lucrarea reprezintă, după propria lor mărturisire, “primul dintre cele două volume de documente”, cuprinzând circularile școlare emise de către episcopatele greco-catolice din Blaj și, apoi, din Gherla, pentru perioada cuprinsă între 1850 și 1890.

Autoarele grupează documentele publicate pe 5 mari teme: a. Premise normative-legislative în organizarea vieții școlare; b. Importanța educației și instrucției – conținutul practic al învățării; c. Preparandia confesională; d. Învățătoria; e. Circulația cărții.

Documentele provin în mare parte din fondul Vicariatul Rodnei; în mai mică măsură, au fost utilizate și documente din fondul Protopopiatul greco-catolic al Bistriței. Ambele fonduri documentare sunt aflate în păstrare la Direcția județeană Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale.

Detaliile tehnice sunt prezentate într-o notă asupra ediției, în care autoarele arată că au inclus un număr de 298 de documente, ordonate cronologic (între anii 1850 și 1890), iar fiecare document (circulară) are un număr de ordine crescător. Circularile au un caracter general, adresat tuturor vicarilor și protopopilor din diecesă, dar sunt publicate și unele circulare vicariale nășăudene privind probleme de natură școlară locală, care, de regulă, întăreau “poruncile” episcopale și dădeau soluții de aplicare a acestora în parohiile vicariatului.

Transcrierea documentelor s-a făcut în ortografia actuală, cu păstrarea formelor și coloritului limbajului epocii. Lista registrelor – rezumatul documentelor – permite accesibilitatea rapidă la conținutul acestora, ușurând astfel urmărirea tematicii vizate de către cititor.

Cât privește rolul și rostul acestei lucrări, opinăm că este printre puținele care respectă și promovează caracterul științific în cercetarea trecutului de aici, încercând, alături de efortul altor pasionați de trecutul ei, să ofere **altceva**, un model riguros științific, rod al unui impresionant travaliu de documentare – cu toate avatarurile știute numai de cei care le parcurg – legate de acesta.

De aceea, exprimăm prețuirea noastră pentru această nouă apariție, iar celor două autoare le dorim cât mai multe asemenea realizări care să aducă un aport de substanță la redescoperirea și validarea trăsăturii definitorii a graniței nășăudene, aceea de penințitate a unei mentalități.

Ca și concluzie, celor care sunt interesați și aplecați spre studierea trecutului zonei le sugerăm un efort mai mare de a “afla” și “utiliza” în acest scop, calea reală, concretizată foarte pregnant în compilații modeste din “clasicii nășăudeni” – principalii redactori și colaboratori al “Arhivei Someșene” interbelice – și operele lor⁵.

Adrian Onofreiu

⁵ Publicată și în “Studii și cercetări etniculturale”. Editor Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița, 14 (2009), p. 399-400.